

МЕХАНІЗМ ЗБЛИЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ

Правова система кожної держави відображає закономірності розвитку суспільства, його історичні національно-культурні особливості. Кожна держава має свою правову систему, яка має як спільні риси з правовими системами інших держав, так і відмінності, тобто специфічні особливості.

Запропонована тематика знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: В. Бабкіна, О. Зайчука, О. Кошиленка, М. Марченка, Н. Оніщенко, О. Скакун, Ю. Тихомирова, О. Тихомирова, Ю. Шемшученка тощо.

Метою правової системи є забезпечення виконання державою та її органами поставлених перед суспільством завдань, слугувати проведенню державної політики в життя.

Виникнення і історія розвитку правової системи держави свідчить про те, що на зміст і динаміку правової системи впливає духовна культура суспільства: релігія, філософія, мораль, художня культура, наука. На правову систему великий вплив робить політика, політична культура. Сучасна правова карта світу розкриває різноманіття правових систем і водночас свідчить про прагнення держав до зближення, єдності в законодавстві, правозастосовній діяльності у сфері регулювання ринкових відносин, охороні навколишнього середовища, в регулюванні інших сфер суспільного і державного життя.

Розширенню взаємодії правових систем сприяє Організація Об'єднаних Націй, що налічує понад 180 держав-членів. Цей процес стимулюють також законодавчі акти суверенних держав, які закріплюють пріоритет дії міжнародних актів, що відносяться до прав людини, до мирного врегулювання конфліктів між державами. Правові системи за спільністю, єдністю їх елементів об'єднуються в групи, «правові сім'ї». Об'єднання правових систем в «правові сім'ї» здійснюється на основі юридичного підходу, при якому за основу беруться джерела права, або приватне або публічне право, інші юридичні якості [1, с. 32-43].

Розширення міжнародних зв'язків, як економічних, так і політичних, сприяє уніфікації правових систем.

Відповідно, хоча і збільшується коло джерел права, але співвідношення їх дії є різним. Наприклад, в країнах з романо-германським правом (Франція, Німеччина, Італія) основним джерелом права є нормативно-правовий акт; у державах, чиї правові системи належать до англо-саксонської правової сім'ї, вагоме значення має судовий прецедент, який іноді і стоїть вище за закон.

На сьогодні в англо-саксонських країнах відбувається тенденція до збільшення значення закону і підзаконних актів; у державах континентальної Європи, збільшується значення судової практики.

Інтегруючу дію відіграло утворення «спільного ринку», який завдяки одноманітному правому регулюванню стимулює зближення відповідних джерел права [3, с. 588-594].

Процеси інтеграції у сфері економіки, політики, інформації, освіти, науки, культури припускають об'єднання матеріальних, організаційних, фінансових, трудових, інтелектуальних ресурсів окремих країн для спільного вирішення проблем, пов'язаних з їх функціонуванням і розвитком. Основу інтеграційних процесів складають інтернаціоналізація господарського життя, міжнародний розподіл праці, посилення взаємозв'язку і взаємозалежності між окремими країнами, об'єднаннями держав, регіонами. Інтеграція припускає узгодження державних інтересів на основі формування загального економічного, науково-технологічного, інформаційного простору і створення з цією метою різних міжнародних об'єднань, організацій і органів.

Однією з найважливіших складових інтеграційних процесів є міждержавна координація у сфері правової політики. Залежно від потреб і готовності держав до координації вона може тягнутися від узгодження окремих правових рішень до формування єдиного правового простору. Інтеграційні процеси і координація правової політики – це дві сторони однієї медалі: інтеграція неможлива без створення єдиних або схожих правових норм, а останні, у свою чергу, є стимулом до інтенсифікації інтеграційного процесу.

Останніми роками інтерес до уніфікації в праві постійно зростає. Зокрема, зближення правових систем розглядається як глобальне явище, і як процес, який надалі постійно прогресуватиме. Як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі уніфікація залишається однією з пріоритетних тем дослідження.

Система правових норм постійно ускладнюється, набуваючи нового виміру. В межах міжнародних органів і організацій відбувається активна робота по розробці нових документів, що направлені на зближення правового регулювання.

В наукових дослідженнях предметом розгляду стають або окремі угоди, або питання уніфікації і гармонізації права в окремій сфері міжнародного права (право міжнародної торгівлі, морське, повітряне, митне право, право інтелектуальної власності та ін.), або питання зближення права в межах окремих регіональних угруповань. На жаль, як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі недостатньо уваги приділяється загальнотеоретичним проблемам у напрямку зближення права. Проте, особливий інтерес викликають загальні проблеми правового регулювання, тому що зближення права розглядається як одна з найважливіших тенденцій розвитку права.

Розвиток правової системи України відбувається в умовах реалізації її курсу на євроінтеграцію, зміцнення демократичних засад, подолання кризових явищ в праві, політичних процесах, інших сферах державного і політичного життя. Процес розвитку правової системи – складний та багатофункціональний, потребує всебічного пізнання основних закономірностей функціонування сучасних правових систем світу. Однією з основних тенденцій розвитку сучасного права є його глобалізація, пов'язана, зокрема, з посиленням зовнішнього впливу на розвиток національних правових систем.

Процес інтернаціоналізації в національному праві відбувається нерівномірно і суперечливо. На ньому позначаються рівні економічного і політичного розвитку держав, певним чином впливають і політичні курси, які є вельми мінливими. Різним є ступінь «готовності» різних правових систем до застосування міжнародних норм, причому не тільки врахуванню національних норм як таких, але і правової свідомості громадян, правових традицій країни. Юридичні структури сприйнятливі далеко не однаково, зокрема, суди [2, с. 525-534].

Спроби уніфікувати законодавства усіх правових систем, створити світове наднаціональне право зазнали поразки. Проте, компаративісти почали досліджувати не тільки з точки зору механічного зближення національних правових систем, а з сутнісних, глибинних підвалин цього процесу.

Єдиний європейський правовий простір – це регіональна правова система, що об'єднує національні правові системи європейських країн та країн, які приймають активну участь в європейському процесі.

Для визначення всіх існуючих національних правових систем у компаративістській літературі застосовуються терміни «правова карта світу» (В. Туманов), «юридична географія світу» (В. Кнапп), «співтовариство» правових систем (Ж. Сталев) та інші, що охоплюють національні правові системи.

Проте, порівнюючи правові системи розвинутих країн і країн, що розвиваються, слід врахувати суттєві відмінності в системі їх соціальних факторів і системі цінностей. Тому не існує спрощеної формули або рецепту їх зближення. Доволі проблематичним може бути зближення навіть правових систем в межах однієї правової сім'ї (скажімо Японія як представник романо-германської правової системи і Україна або Росія). Проблематичним є процес зближення країн європейського регіону.

Процес зближення національних правових систем є важливою практичною проблемою, від вирішення якої залежатиме гармонійний суспільний розвиток багатьох держав. Водночас – це актуальна доктринальна проблема, що вимагає спільних зусиль вчених-соціологів, політиків, філософів та правознавців.

Отже, дана проблематика є важливою як для теоретичного рівня наукових узагальнень, так і для практичного осмислення наукових результатів. Зокрема, для кращого розуміння категорій «механізм зближення національних правових систем» та «механізм взаємодії національних правових систем».

Список літератури:

1. *Опришко В. Ф.* Міжнародне економічне право: [підручник] / В. Ф. Опришко. – [2-ге вид.]. – К.: КНЕУ, 2003. – 311 с.
2. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права: [підручник] / О. Ф. Скакун / [пер. з рос.]. – Х.: Консум,

2001. – 656 с.

3. *Теорія держави і права*. Академічний курс: [підручник] / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Ротару А. В. Механізм зближення національних правових систем в контексті загальної концепції праворозуміння

У статті розглядається процес гармонізації та зближення правових систем, який потребує цілеспрямованої та скоординованої діяльності різних держав і міжнародних організацій.

Ключові слова: національні правові системи, міжнародне право, інтеграційні процеси.

Ротару А. В. Механизм сближения национальных правовых систем в контексте общей концепции правопонимания

В статье рассматривается процесс гармонизации и сближения правовых систем, который нуждается в целеустремленной и скоординированной деятельности разных государств и международных организаций.

Ключевые слова: национальные правовые системы, международное право, интеграционные процессы.

Rotaru A. The mechanism of convergence of national legal systems in the context of the general concept of legal comprehension

In the article are examined the process of harmonization and rapprochement of the legal systems, which needs purposeful and co-ordinated activity of the different states and international organizations.

Key words: national legal systems, international law, integration processes.